КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

Кафедра практичної психології та інклюзивної освіти

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЛОГОПЕДІВ, ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ, ВЧИТЕЛІВ ДЕФЕКТОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ - ДЕФЕКТОЛОГА»

Програма підвищення кваліфікації розглянута і рекомендована до затвердження на засіданні кафедри практичної психології інклюзивної освіти

(протокол № 5 від 26.05.2026 р.)

Завідувачка кафедри Галина ВАРХОЛИК

Програма підвищення кваліфікації затверджена науково-методичною радою

(протокол № 4 від 4.06.2026р.)

Голова науково-методичної ради Павло ХОБЗЕЙ

Розробники: ***Кобель І.Г.,*** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології та інклюзивної освіти; ***Бамбурак-Кречківська Н.М.,*** кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та інклюзивної освіти; ***Куровець Т.І.*** ., старший викладач кафедри практичної психології та інклюзивної освіти.

Напрям: Особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні дошкільної та базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма «Особливості корекційно — розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів)» (наказ МОН України від 05. 02. 2026 № 187)

Термін дії програми: з 2026 до 2030 року

Рецензенти:
Танчин І.З., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи ЛОІППО. Ел. адреса itanchyn@ukr.net
Єфімова С.М., старший викладач кафедри практичної психології та інклюзивної освіти. Ел. адреса efimovas@ukr.net

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми: У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти, оновлення державних стандартів освіти й підходів до впровадження інклюзивного навчання особливої актуальності набуває потреба в підвищенні професійної компетентності педагогічних працівників щодо організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з особливими освітніми потребами з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів). Реалізація корекційно-розвиткового складника освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами є невід'ємною частиною забезпечення їхнього права на якісне, доступне та інклюзивне навчання. Ефективна реалізація корекційно-розвиткової роботи передбачає узгоджену діяльність різнопрофільних фахівців - вчителів-дефектологів, вчителів-логопедів, практичних психологів, педагогів закладів загальної середньої освіти, а також тісну взаємодію з фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів і батьками (законними представниками) дітей. Це зумовлює необхідність системного оновлення змісту підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів і вчителів - логопедів на засадах міждисциплінарного, дитиноцентрованого та компетентнісного підходів. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів та вчителів-логопедів які в закладах загальної середньої освіти провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з особливими освітніми потребами (далі - ООП) з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) (далі - Типова програма), розроблена з урахуванням засад державної політики в галузі середньої освіти, вимог чинного законодавства, а саме: законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (зі змінами), професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) від 29.08.2024 № 1225, Методичних рекомендацій щодо розроблення типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затверджених наказом МОН від 13.10.2025 № 1349.

Цільова група: логопеди, вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи закладів освіти, які надають корекційно-розвиткові послуги учням з особливими освітніми потребами.

Обсяг (тривалість): 30 годин (1 кредитів ЄКТС)

Особливості реалізації програми: зміст Типової програми адаптується суб'єктами підвищення кваліфікації відповідно до категорії цільової групи (вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи, які провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з ООП, зумовленими фізичними, психічними, інтелектуальними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки).

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна)

Мета підвищення кваліфікації: розвиток та вдосконалення професійних компетентностей вчителів-дефектологів та вчителів-логопедів, які в закладах 3 загальної середньої освіти провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів).

Завдання підвищення кваліфікації:

- розширити та поглибити знання щодо організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) у закладах загальної середньої освіти (другий цикл базової середньої освіти) відповідно до державної політики та нормативно-правових актів;
- сприяти розвитку професійних умінь планування корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) відповідно до індивідуальної програми розвитку та вимог Державного стандарту базової середньої освіти;
- удосконалити практичні навички створення безпечного, здорового, інклюзивного та/або спеціального освітнього середовища, добору та застосування адаптацій та/або модифікацій змісту корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти;
- ознайомити із сучасними методиками й технологіями корекційнорозвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти; підвищити здатність до аналізу ефективності корекційно-розвиткової роботи, її результатів;

сприяти професійному зростанню педагогів, підвищенню їхньої готовності до роботи з учнями з ООП в умовах реформування базової середньої освіти.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

(ЗК.02) Соціальна компетентність – здатність до конструктивного спілкування в різних середовищах, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію, спілкуватись з представниками інших професійних груп різного рівня.

(ЗК.04) Особиста та навчальна компетентність - здатність до професійного розвитку, навчання протягом життя, самопрезентації результатів своєї професійної діяльності, планувати та управляти власним робочим часом.

(ЗК.08) Мовна компетентність – здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки, почуття як усно, так і письмово, слухати, говорити, читати та писати у відповідних соціальних та культурних контекстах.

(ЗК.09) Етична компетентність - здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості,

формулювати результати дослідження в термінах і поняттях, прийнятих у дефектології, дотримуватись принципів доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності.

Професійні компетентності:

А1. Інформаційно — цифрова компетентність:

Здатність вільно орієнтуватись у інформаційно — цифровому просторі, застосовувати для корекційно — розвиткових занять матеріали з інформаційно — цифрових джерел.

А2 Предметно-методична компетентність:

А2.7 Здатність надати професійну корекційну допомогу
дітям з порушеннями мовлення.

Б1 Психологічна компетентність:

Б1.1 Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

Б2 Емоційно-етична компетентність:

Здатність обирати та практично застосовувати методи діагностики відповідно до визначених завдань, потреб цільової аудиторії та актуального стану освітнього середовища; інтерпретувати результати діагностики, робити висновки та прогнози, формувати та надавати рекомендації учасникам освітнього процесу.

Б3. Компетентність педагогічного партнерства:

через здатність спілкування з іншими членами команди надання корекції для визначення та уточнення шляхів корекційної роботи

В.1. Інклюзивна, через здатність використовувати зовнішню та внутрішню супервізію та інтервізію як інструмент професійної підтримки та розвитку;

Д1. Здатність до навчання впродовж життя:

Здатність визначати форми навчання з урахуванням здобутих раніше знань та умінь, вільно орієнтуватись у сучасних матеріалах та методиках, необхідних для підвищення кваліфікації

В.2. Здоров'язбережувальна, через здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу; здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності; зберігати особисте, фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності.

Очікувані результати підвищення кваліфікації: за результатами навчання за Типовою програмою слухачі набудуть необхідних знань, сформують / удосконалять здатності щодо:

- організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) у закладах загальної середньої освіти (другий цикл базової середньої освіти) відповідно до державної політики та нормативно-правових актів;
- методів планування корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) учнів з ООП

відповідно до індивідуальної програми розвитку та вимог Державного стандарту базової середньої освіти;
- створення безпечного, здорового, інклюзивного та/або спеціального освітнього середовища, добору та застосування адаптацій та/або модифікацій змісту корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти,
- застосування сучасних методик і технологій корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти;
- аналізу ефективності корекційно-розвиткової роботи, її результатів;
- професійного зростання, готовності до роботи з учнями з ООП в умовах реформування базової середньої освіти.

Знання й розуміння:
освітнього процесу з урахуванням особливостей психофізичного розвитку дітей з ООП;

Уміння:
організовувати педагогічну діяльність на засадах сучасних підходів до навчання учнів з ООП;

Диспозиції (цінності, ставлення):
готовність застосовувати сучасні підходи до навчання учнів з ООП;

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Контроль за знаннями слухачів проводиться послідовно й систематично: на практичних заняттях, індивідуальне та фронтальне опитування.
Оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється шляхом підсумкового тестування (бальна система) та вербального оцінювання виконання практичних завдань.
На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, — 20 балів. Прохідний бал — 12. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат встановленого зразка

Вартість (у разі встановлення): безоплатний характер надання освітньої послуги для слухачів курсів підвищення кваліфікації за регіональним замовленням місцевих органів управління освітою, вартість згідно з кошторисом відповідно до порядку надання платних послуг для всіх інших категорій.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, спрямованою на формування професійних компетентностей педагогічних працівників у сфері інклюзивного навчання, з урахуванням принципів Нової української школи.

Особливістю є практико-орієнтований характер навчання, що передбачає активну участь слухачів у моделюванні освітніх ситуацій, розробленні індивідуальних програм розвитку, доборі адаптацій і модифікацій навчального матеріалу для учнів з особливими освітніми потребами.

Підсумкові заходи: виконання та захист підсумкового практичного завдання і складання підсумкового тестування.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчальних матеріалів та створення індивідуальної програми розвитку для учнів відповідно до їх труднощів. До завдання має бути додано приклади адаптацій чи модифікацій тем за вибором. Здійснюється самостійна робота в позанавчальний час.

Зміст програми складається з 4 модулів та 8 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 год, з них: 9 год — лекційні заняття, 18 год — практична робота, 2 год — самостійна робота, 1 год — контрольні заходи.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
Модуль 1 Забезпечення особистісно орієнтованого спрямування освітнього та корекційного процесів, ефективного використання сучасних технологій в корекційному та освітньому процесах.					
Тема 1.1 Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі індивідуальні особливості дітей з ООП	2				2
Тема 1.2. Здатність формувати мотивацію до навчання, корекційних занять та організовувати пізнавальну діяльність дітей	2				2
Разом за модулем	2	2			4
Модуль 2 Використання стратегій роботи, які сприяють розвитку позитивної самооцінки, я-ідентичності					
Тема 2.1. Поняття самооцінки та я-ідентичності	4				4
Тема 2.2. Особливості формування самоконцепції дітей з ООП	2				2

Разом за модулем	**2**	**4**			6
Модуль 3. Емоційно-етична компетентність вчителя-дефектолога					
Тема 3.1. Структура емоційної компетентності	2	2			4
Тема 3.2. **Освітня політика**		4			4
Разом за модулем	2	4			6
Модуль 4. Компетенції педагогічного партнерства, робота з батьками					
Тема	3	2			5
Тема Розвиток вміння		4			4
Разом з модулем	**3**	6			
Підсумкові заходи		2	1		
Усього	9	18	2	1	30

ІІ. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. 1. Забезпечення особистісно орієнтованого спрямування освітнього та корекційного процесів, ефективного використання сучасних технологій в корекційному та освітньому процесах.

Тема 1.1. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі індивідуальні особливості дітей з ООП

Складна структура дефекту в дітей з ООП. Визначення зони найближчого розвитку і врахування її в освітньому процесі. Вторинні порушення у дітей з ООП та можливості їх попередження і корекції за допомогою сучасних методик. Забезпечення особистісно орієнтованого спрямування освітнього та корекційного процесів. Визначення та врахування індивідуальних особливостей дитини з ООП. Адаптація та модифікація навчального матеріалу.

Тема 1.2. Здатність формувати мотивацію до навчання, корекційних занять та організовувати пізнавальну діяльність дітей

Чинники, які впливають на формування мотивації до навчання. Організація пізнавальної діяльності дітей з ООП різних нозологій. Визначення та врахування індивідуальних особливостей дитини з ООП.

МОДУЛЬ 2. Використання стратегій роботи, які сприяють розвитку позитивної самооцінки, я-ідентичності

Тема 2.1. Поняття самооцінки та я-ідентичності

Поняття самооцінки та я-ідентичності (самоконцепції). Значення самоконцепції для розвитку дитини. Блоки, з яких складається позитивна самоконцепція. Ефективна комунікація як стратегія для розвитку позитивного ставлення до себе. Вплив самоконцепції дорослого на розвиток самосприйняття дітей. Алгоритм застосування РЕТ для покращення взаємодії.

Тема 2.2. Особливості формування самоконцепції дітей з ООП

Обговорити в малих групах наступні питання:
Які особливості формування самоконцепції дітей з ООП?

Яким чином навчальний заклад допомагає дітям та дорослим позбуватися домінування ідей про нормальність?
Які ви допомагаєте дітям засвоювати, що почуватися інакшим, ніж решта — це звичайно і добре?
Поділитися результатами обговорення.
В малих групах укласти план конкретного заходу, спрямованого на розвиток поваги членів колективу та дітей одне до одного

МОДУЛЬ 3. Емоційно-етична компетентність вчителя-дефектолога

Тема 3.1. Структура емоційної компетентності

Основні компоненти емоційного інтелекту та ознаки емоційної грамотності. Структура емоційної компетентності. Умови формування емоційної компетентності

Тема 3.2. Освітня політика

Реформування освіти в Україні. Нова Українська школа. Програма розвитку освіти Львівщини. Атестація педагогічних працівників закладів освіти. Сертифікація

МОДУЛЬ 4. Компетенції педагогічного партнерства, робота з батьками

Тема 4.1. Особливості роботи в команді та робота з батьками

Основні етапи командоутворення. Особливості партнерського спілкування та паритетної взаємодії

Тема 4.2. Розвиток вміння працювати в команді та робота з батьками

Відпрацювання та розвиток навичок щодо 4 етапів становлення команди. Відпрацювання та розвиток навичок партнерського спілкування та паритетної взаємодії. Партнерство заради безпеки дитини.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Аналіз кейсів інклюзивного навчання з практики закладів освіти

2. Розроблення фрагмента індивідуальної корекційно — розвиткової програми дитини
3. Добір прикладів адаптацій і модифікацій програм для дітей з тяжкими порушеннями мовлення
4. Конструювання компетентнісно орієнтованого завдання для учнів з ООП

Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Якими ключовими ознаками характеризуються компетентнісно орієнтовані навчальні завдання в умовах інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами?
2. Як використання компетентнісно орієнтованих завдань сприяє формуванню ключових компетентностей та розвитку практичних умінь учнів з ООП?
3. Які способи адаптації та модифікації навчальних завдань доцільно застосовувати для врахування різних освітніх потреб і можливостей учнів з ООП?
4. Якими мають бути підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП з орієнтацією на індивідуальний прогрес дитини?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення:

2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова КМУ від 12.07.2017 № 545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text (дата звернення:

3. Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти: наказ МОН від 23.04.2018 № 414. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text (дата звернення: 08.01.2026).

4. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : постанова КМУ від 06.03.2019 № 221. URL: 9 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019- D0%BF#Text (дата звернення:

5. Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти: наказ МОН від 22.08.2024 № 1182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-24#Text (дата звернення: 09.01.2026).

6. Про внесення змін до Державного стандарту базової середньої освіти: постанова КМУ від 30.08.2022 No 972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2022-%D0%BF/conv#n2 (дата звернення:

7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. URL: D0%BF#Text (дата звернення: 09.01.2026).

8. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти постанова КМУ від 15.09.2021 № 957. URL: %BE%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%8 6%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-#w1_1 (дата звернення: 07.01.2026).

9. Про затвердження типової освітньої програми для 5-10 (11) класів спеціальних закладів середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами: наказ МОН від 07.12.2021 № 1317. URL: https://mon.gov.ua/npa/prozatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-10-11-klasiv-specialnih- zakladiv-serednoyi-osviti-dlya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami (дата звернення: 07.01.2026).

10. Про внесення змін до Примірного положення про команду психологопедагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ МОН від 29.05.2025 № komandu-psykholohopedahohichnoho-suprovodu-dytyny-z-osoblyvymy-osvitnimypotrebamy-v-zakladi-zahalnoi-serednoi-ta-doshkilnoi-osvity (дата звернення: 06.01.2026).

Основна література

1. Безпальча Р. Технологія попередження конфліктів. - К.: Главник, 2007. – 128 с.-
2. Джозеф Р.Бойетт, Джиммі Т.Бойетт, "Путівник царству мудрості: кращі ідеї майстрів управління",Олимп-Бизнес,2007. - 234 с.
3. Блейр Сингер, "Абетка створення переможної бізнес – команди", Попурри, 2007. - 145 с.
4. Девід В. Джонсон Соціальна психологія. Тренінг міжособистісного спілкування. Переклад з англ.. Володимира Хомика. Київ, Видавничий дім „КМ Академія", 2003.
5. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посібник /А. А. Колупаєва, Л. О Савчук. К. – Науковий світ, 2010.
6. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі, початкова ланка / за ред. В. І. Бондар, В. В. Зосенка. – К., 2004
7. Джей Ріс, Морріс Стів, Уїлкокс Грем, Едді Нейзел, "Лідер і команди", Баланс Бізнес Букс, 2007. - 101 с.
8. [Електроний ресурс]. – Режим д о Мілютіна К.Л. Теорія і практика психологічного тренінгу / К.Л. с Мілютіна. –т К. : МАУП, 2006. – 175 с.
9. Мілютінау К.Л. Психологія успіху : навч. посіб. / К.Л. Мілютіна. – К. : Главник, 2008. – 144 с.
10. Емоційне вигорання. – Упоряд.: В.Дудяк - К.: Главник, 2007. – 128 с.
11. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./Тоні Бут; пер. З англ. - К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. —
12. Ервін. Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах і групах /Е. Ервін, Д. Кугельмес. – Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», К., 2000
13. Зинкевич-Евстигнеева 3. Т. Д, Фролов Д. Ф., Грабенко Т. М. "Технологія створення команди", 2004. - 201 с.
14. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. / Т.В.Сак. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011.
15. Ісаєв І.В., "Організація роботи команди проекту",Бизнес-пресса, 2006. - 134 с.
16. Калошин В.Ф. Раціонально-емотивна терапія//Практична психологія та соціальна робота, №5, 2010 – С. 71-80

17. Куриляк Н. Що таке майндфулнес? – (Психол. інструментарій).п Проблема виховання емоційної культури особистості [Електроний у ресурс]. –: Режим доступу:

18. Лляй Томпсон, "Створення команди", Вершина, 2007. - С.133 с.
19. Методичні матеріали "Формування управлінської команди", ДК "Інститут -Тренинга", 2007. - С.121 с.
20. Матійків І.М.Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. Посібник: К.: Педагогічна думка 2012
21. Пітер Капецио, "Команди, які виграють", Астрель, 2008. - 98 с
22. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : HYPERLINK "http://www.nadiiahope.wixsite.com/hope/singlepost/2015/02/26/" навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л.М.Вольнова. –t К. , 2012. – 275с. t p
23. Слободяник Н.В. Спілкування як основа психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу//Psychological journal, Vol 4 No 4 (2018)

24. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування)/ С.Д. Максименко, М.М. Забродський - К.: Главник, 2005. – 112 с.

Додаткова література

Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним ІМЗО. Корекційна та інклюзивна освіта. програмам https://docs.google.com/spreadsheets/d/1bP1Pjn5-k45RU8ikgeS1kw3ZqDxx9GQ/edit?gid=293029799#gid=293029799 (дата звернення: 08.01.2026). URL:
Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам УІРО. Спеціальна освіта.
(дата звернення:

Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку / навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. За наук. ред. О. В. Чеботарьової, О. І. Мякушко. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 С. URL: https://lib.jitta.gov.ua/id/eprint/725704/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D0%A0%D0%A2-2020.pdf (дата звернення: 09.01.2026).
4. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / авт. кол.: Прохоренко Л. І., Ярмола Н. А., Набоченко О. О. [та ін.]. Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН